

KOMILOVA Shahnoza Turabuddinovna,
Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti,
Sharq mamlakatlari adabiyoti va qiyosiy
adabiyotshunoslik kafedrası katta o'qituvchisi
shahnoz7779@gmail.com.

ХИТОЙ АДАБИЙОТИДА ЗАМОНАВИЙ ДРАМАНИНГ ИСЛОХАТИ (XX АСР ИККИНЧИ ЯРМИ)

РЕФОРМА СОВРЕМЕННОЙ ДРАМЫ В КИТАЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XX ВЕКА)

REFORM OF MODERN DRAMA IN CHINESE LITERATURE (SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY)

Annotatsiya. Mazkur maqolada XX asr ikkinchi yarmi xitoy adabiyotida drama janri islohotlari xususida so'z yuritiladi. Shu bilan bir qatorda maqolada XX asr boshlarida janrning avvalgi shaklidan tubdan farqli jihatlari, shakllanish omillari hususida ham so'z yuritiladi. XX asr ikkinchi yarmi 80-90 yillariga kelib janrning yangi talqinlari, dramaturglar yaratgan asarlari, g'arb drama nazariyasi ta'sir masalalari, tarjimalarning o'rni kabi masalalar imkon qadar bayon etilgan.

Калит сўзлар. G'arb modernistik adabiyoti, Pekin xalq badiiy teatri, hikoyaviy drama, absurd drama, ijtimoiy muammoli drama, drama munozarasi, drama islohotlari.

Аннотация. В данной статье рассматриваются реформы драматического жанра в китайской литературе второй половины XX века. При этом в статье говорится и о факторах формирования жанра, принципиально отличающихся от его прежней формы начала XX века. К 80-90-м годам второй половины 20 века были максимально разъяснены такие вопросы, как новые интерпретации жанра, произведения, созданные драматургами, вопросы влияния западной теории драмы, роль переводов.

Ключевые слова. Западная модернистская литература, Пекинский народный художественный театр, повествовательная драма, абсурдная драма,

социально-проблемная драма, драматическая дискуссия, драматические реформы.

Annotation. This article talks about the reforms of the dramatic genre in Chinese literature in the second half of the 20th century. In addition, the article talks about formation factors that are fundamentally different from previous forms of the genre of the early 20th century. By the 80-90s of the second half of the 20th century, new interpretations of the genre, works created by playwrights, the theory of Western drama, issues of influence, and places of translation were outlined.

Key words: Western modernist literature, Beijing People's Art Theater, narrative drama, absurdist drama, social problem drama, dramatic discussion, dramatic reforms.

KIRISH

Xitoyda teatr va dramaturgiya asrlar mobaynida milliy an'analar o'zanida rivojlandi. Biroq XX asr boshlariga kelib g'oyaviy yo'nalish, mazmun-mundarija, shaklda yangilanishlar, o'zgarishlar sodir bo'ldi. Bu davrga kelib jamiyatda sodir bo'layotgan iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy o'zgarishlar tufayli milliy san'atda murakkab jarayonlar yuzaga keldi. An'anaviy teatrdan yuzaga kelgan inqirozli holat xorijiy madaniyatni faol o'rganish va shu asnodan dramaturgiya va teatrnin yangi ko'rinishini rivojiga turtki bo'ldi. Bu san'at Xitoyga G'arbdan inqilobiy-demokratik g'oyalar bilan birga kirib keldi. Shu davrlarda 话剧 huà jù ("og'zaki drama") – zamonaviy dramaning ilk namunalari matbuotda chop etila boshladi [1:4]. "Og'zaki drama" deb nomlanadigan bu san'at turining o'ziga xosligini, dramaning an'anaviy, eski, sinkretik musiqiy shaklidan tubdan farq qilishiga ishora qiladi. Unda odatda qadimgi tilda ijro etiladigan she'riy monolog - ariyalar o'rnini jonli zamonaviy so'zlashuv uslubi asosiy o'rinni egalladi. Nafaqat drama tilida, personajlar nutqida, balki asosiy badiiy tasvir vositalari, pesalarning parda va aklarga bo'linishida, qahramonlarning libos va sahna dekorasiyalarida keskin farqlar ko'zga tashlandi. Yangi san'at – bu voqelikni yangicha idrok etish shakli, xalq ma'naviy hayotining yangi sohasi sifatida maydonga chiqdi. Uni an'anaviy teatrdan farqli jihatlardan yana biri muhim ijtimoiy-siyosiy, axloqiy-estetik va boshqa dolzarb masalalarning ko'tarilishidir.

ASOSIY QISM

Yangi davr drama munozarasi islohotlariga voqelikning chuqur ta'siridan tashqari, ikkita dramatik an'ana ham ta'sir ko'rsatadi: birinchidan, yangi adabiyot inqilobidan keyingi voqealar ayniqsa, 话剧 (huà jù) ning ijobiy va salbiy tajriba va saboqlari; ikkinchidan, xorijiy modernistik dramaning tushunchalari va amaliyoti. Ular orasida tashqi ta'sirlarning kuchi katta ahamiyatga ega, bu 1982-yillar atrofida drama munozarasi bo'yicha bahslarda o'z aksini topdi. Bu qarama-qarshiliklar G'arb modernistik adabiyotining Xitoy adabiyotiga keng ta'siri natijasida yuz berdi. Xorijiy zamonaviy drama, 4-may harakati davrida tanishtirilgan Meterlink, Gaupman, Jon Guqin, Strindberg, Kayzer, Toller, O'Neill va futurist dramaturglar Maritini va Keydan asarlarini qayta tanishtirishdan tashqari, XX asr 50-60 yillarda Fransiyada paydo bo'lgan hamda bir vaqtlar Yevropa va AQSHni qamrab olgan Bekket, Ionesku, Adamov, Jan-Genet, Pinter, Albi va boshqalarning absurd dramalari Xitoyga ham kirib kelgan. 1979-yilda Xitoy Yoshlar Badiiy Teatri Brextning "Galiley hayoti (伽利略传 gā lì luè chuán)" dramasi namoyish etdi, u Brext va Stanislavskiyning ikkita asosiy dramatik tizimini uyg'unlashtirishda tajriba vazifasini o'tadi[2:1]. 1981 yilda Shanxay yoshlar drama truppasi Shanxayda Sartrning mashhur "Iflos qo'llar (肮脏的手 āng zāng de shǒu)" spektaklini namoyish etdi[3:4]. 1983-yil may oyida Pekin xalq badiiy teatrida Artur Millerning o'zi rejissorlik qilgan "Sotuvchining o'limi (推销员之死 tuī xiāo yuán zhī sǐ)" spektakli namoyish etildi[4:4]. Drama nazariyasi tomondan dastlab Brextning hikoyaviy dramasi, so'ngra absurd dramatik nazariyasi, so'ngra Grotovskiyning soddra dramasi, Piter Brukning shafqatsiz dramasi va boshqalar Xitoyga kirib keldi hamda drama dunyosi va sahna faoliyatiga keng va chuqur ta'sir ko'rsatdi[5:8]. G'arb modernistik dramasi realizmga qarshi isyoni, Meterlinkning statik dramasi va absurd dramaturgiyasining sof dramatik nazariyasi Xitoy dramaturgiya to'garagining dramatik an'anani qayta anglashi va an'anaviy Xitoy operasi merosini qayta baholashiga muhim ta'sir ko'rsatdi. Bu ta'sirlar oxir-oqibat drama konsepsiyasida tortishuvlarga olib keldi. Drama konsepsiyasi bahsida eski drama tushunchalari, ya'ni uzoq vaqtdan beri mashhur bo'lgan yagona Ibsen ijtimoiy muammoli drama modeli va Stanislavskiy tizimi ta'sirida hayot

illyuziyasini yaratuvchi to'rtinchi devor modelini qayta ko'rib chiqish va tushuntirib berish talabini ilgari surishgan. Munozarada 60-yillarda Huan Zuolin tomonidan taklif qilingan dramaning erkin ko'rinishi qayta taklif qilindi[6:6]. Gao Xingjanning fikricha, Ibsenning ijtimoiy axloqiy pyesasi o'ziga xos kontseptual drama sifatida bir asrdan buyon mavjud bo'lgan, undan keyin ham jahon dramaturgiyasi rivojlanishdan to'xtamagan, biz uni Tongzhi va Guangxu yillaridagi kabi xorijiy dramaturgning dramatik konsepsiyasi qo'l va oyoqlarimizni bog'lash uchun yengib bo'lmaydigan drama kodeksi deb hisoblashimiz shart emas. Munozara ijodiy dunyo va sahna faoliyatidagi dramatik izlanishlar uchun jamoatchilik fikrini qo'llab-quvvatlaydi. Munozara davomida G'arb zamonaviy dramaturgiyasiga tayanish, realistik drama modelining kishanlarini yorib o'tib va dramaturgiya innovatsiyasini amalga oshirish g'oyasi drama dunyosida keng e'tibor qozondi[7].

Shanxaydagi ushbu munozara birinchi marta 1983-yilda "Drama san'ati" da Huan Zuolinning realizm, gallyutsinatsiya dramasi va gallyutsinatsiyasiz drama haqidagi nazariy xulosasining to'g'riligi haqidagi munozara bilan boshlangan. Pekinda "Drama gazetasi" drama munozaralari masalasi bo'yicha keng va chuqur muhokamani boshladi. Muhokama drama jamoatchiligining e'tiborini tortdi va butun Xitoyga ta'sir ko'rsatdi. "Drama turkumi", "Pyesa", "Dramashunoslik", "Drama dunyosi" va boshqa nashrlarda ko'p yillar davomida dramaning tabiati va mohiyati, drama qonun-qoidalari, sahna tasavvurlari, drama va tomoshabinlar, dramatik fikrlash va boshqa shu kabi maqolalar chop etilgan, bu masala akademik jihatdan keng va chuqur muhokama qilingan[7:3]. Muhokama 1985-yilda avjiga chiqdi va 90-yillarda ham vaqti-vaqti bilan drama konsepsiyasi bo'yicha muhokama maqolalari nashr qilindirdi[8:3]. Munozara davomida Gao Xingjian, Chen Gongmin va Tan Xusheng dramaning tabiati haqida mos ravishda harakat nazariyasi, denotatsiya loyqa nazariya va vaziyat nazariyasini taklif qildilar, Tong Daoming dramaning faraziy g'oyasi bo'yicha chuqur izlanishlar olib bordi, Lin Kehuan va boshqalar konsepsiyaning sahnaviylik darajasiga yuqori baho berdilar, realizm va modernizm o'rtasidagi munosabatlarga kelsak, aksariyat sharhlovchilar ochiq realistik pozitsiyani egalladilar.

Drama konsepsiyalarini o'rganish bilan parallel ravishda dramatisatsiya olamida ijod va sahna faoliyatini o'rganish kiradi.

Ijtimoiy e'tiborni o'ziga tortgan eng dastlabki kashfiyot dramasi "Uydan tashqarida issiqlik bor (屋外有热流 wū wài yǒu rè liú)" falsafiy dramasi bo'ldi.

Drama mavzusi yoshlarni shaxsiyatchilikning kichik doirasidan chiqib, jamiyatga kirib borishga, shijoatni singdirishga, madaniy inqilobning qalbida qoldirgan soyasidan xalos bo'lishga da'vat etishdan iborat. Ushbu drama mazmuni an'anaviy bo'lib, u e'tiborni o'ziga tortdi, bir tomondan shaklan simvolizm, ekspressionizm va absurd dramatik uslublarga dadil murojaat qilingan (real sahnalar va xotiralar, orzular bir biri bilan chambarchas bog'langan, erkin sahnadagi vaqt va makon, devorlardan o'tayotgan o'lik odamlar, sahnada arvohlarning paydo bo'lishi, suhbat qurishi va hokazo), bir vaqtning o'zida tetiklantiruvchi; ikkinchi tomondan, qahramonlarning ma'naviy olamini ifodalashga, mavzuga muayyan falsafiy mazmun berishga intiladi. Mazkur dramaning mukofotlanishi, kashfiyot dramasi paydo bo'lishiga turtki bo'ldi[9;4]. 1984 va 1985-yillarga kelib, dramatik izlanishlar to'liqini o'zining eng yuqori cho'qqisiga chiqdi. Bu davrda kashfiyot dramasi jarayoniga asosan G'arb zamonaviy dramaturgiyasi tushunchalari va uslublari ta'sir ko'rsatdi. Ulardan eng ta'sirli asarlar quyidagilar: "Qon doim qaynoq (血，总是热的 xuè, zǒng shì rè de)" (Zong Fuxian), "Chin imperatori Shimin (秦王李世民 qín wáng lǐ shì mín)" (Yan Xayping), "A-Kyuning haqiqiy hikoyasi (阿Q正传 ā Q zhèng zhuàn)" (Chen Baychen), "Yo'l (路 lù)" (Ma Zhongjun, Jia Xongyuan), "Mutlaq ishora (绝对信号 jué duì xìn hào)" (Gao Xingjian, Liu Huiyuan), "Bekat (车站 chē zhàn)" (Gao Xingjian), "O'n besh ajralish ishini tekshirish va tahlil qilish (十五桩离婚案的调查剖析 shí wǔ zhuāng lí hūn àn de diào chá pōu xī)" (Liu Shugang), "Hayot Sevgi Ozodlik (生命·爱情·自由 shēng mìng · ài qíng · zì yóu)" (Luo Guoxian), "Xushbichim (周郎拜帅 zhōu láng bài shuài)" (Vang Gongpei), "Chuqur xiyobon (小巷深深 xiǎo xiàng shēn shēn)" (Vang Shuyuan), "Bu payshanba 4-sonli gazeta (本报星期四第四版 běn bào xīng qī sì dì sì bǎn)" (Vang Chenggang), "Murdaning tiriklarga tashrifi (一个死者对生者的访问 yí gè sǐ zhě duì shēng zhě de fǎng wèn)" (Liu Shugang), "Qizil xona·Oq xona·Qora xona (红房

间·白房间·黑房间 hóng fáng jiān · bái fáng jiān · hēi fáng jiān)" (Ma Zhunjun, Qin Peyxun), "Ufqda bir guruh er-yigitlar bor (天边有群男子汉 tiān biān yǒu qún nán zǐ hàn)" (Zhou Zhentian), "Yovvoyi (野人 yě rén)" (Gao Sing jian), "Sehrli kubik (魔方 mó fāng)" (Tao Jun), "WM (Biz 我们 wǒ mén)" (Vang Peigong) va boshqalar.

1986-yilning boshigacha butun mamlakat bo'ylab tarqalib ketgan dramaga bo'lgan izlanish ishtiyoqi so'na boshladi, o'shandan beri tobora sokinlashib borayotgan dramatik tadqiqotlar olamida faqat matonatliklarning izlari qoldi. Bu bosqichda eng nufuzli asarlarning aksariyati G'arb modernistik drama estetikasini o'ziga singdiruvchi va hazm qilgan realizm ko'rinishida paydo bo'ldi. "Qora ot (黑骏马 hēi jùn mǎ)" (Luo Jianchuan), "Gou'erye nirvanasi (狗儿爷涅槃 gǒu ér yé niè)" (Jin Yun), "Er-yigitni qidirib (寻找男子汉 xún zhǎo nán zǐ hàn)" (Sha Yexin), "Oy nuriga to'la cho'l (洒满月光的荒原 sā mǎn yuè guāng de huāng yuán)" (Li Longyun), "Xitoy orzusi (中国梦 zhōng guó mèng)" (Sun Huizhu, Fey Chunfang), "Yigirma yoshli bahor (二十岁的春天 èr shí suì de chūn tiān)" (Yu Yun, Tang In), "Sangshuping yilnomasi (桑树坪纪事 sāng shù píng jì shì)", "Yunshan (芸香 yún xiāng)" (Syu Pinli), "Kuya (蛾é)" (Che Lianbin) va boshqa pyesalar 话剧 huà jù bo'yicha izlanishlarning chuqurlashganini ko'rsatadi[9:4].

Kashfiyot dramasi ikki bosqichga bo'lish mumkin: 1985-yilgacha kashfiyot dramasi zamonaviy G'arb dramasi dramatik tushunchalari va usullaridan ko'proq ta'sirlangan; 1985-yildan 1989-yilgacha realizmning ochilishi va chuqurlashishi, modernistik drama estetikasining to'liq singishida ko'proq namoyon bo'ldi. Asar va realizm o'rtasidagi munosabat nuqtai nazaridan kashfiyot dramani ikki toifaga bo'lish mumkin: biri realizm tamoyili ostida zamonaviy dramaturgiya uslublari oqilona o'zlashtirish, natijada realizmning ifoda texnikasini boyitish va realizmni targ'ib qilish, masalan "Uydan tashqarida issiqlik bor (屋外有热流 wū wài yǒu rè liú)", "Mutlaq ishora (绝对信号 jué duì xìn hào)", "Murdaning tiriklarga tashrifi (一个死者对生者的访问 yí gè sǐ zhě duì shēng zhě de fǎng wèn)", "Gou'erye nirvanasi (狗儿爷涅槃 gǒu ér yé niè)" va "Sangshuping yilnomasi (桑树坪纪事 sāng shù píng jì shì)" kabi dramalarni rivojlantirish; Boshqa turi dramaning asosiy turlaridan tashqarida bo'lib, u modernistik dramani o'rganishga to'liq

asoslangan, masalan, sahna yo'qligi, ko'p ovoqli kombinatsiya, roman tuzilishi, erkin qo'l dramasi va boshqalar, masalan, "Qizil xona, oq xona, qora xona", "Yovvoyi", "Sehrli kubik" va boshqalar bu toifaga kiradi.

"Gou'erye nirvanasi (狗儿爷涅槃)" faqat dehqonlar va tomorqa haqida bo'lgan. Chen Xesianning otasi 2 mu (14 sotix) yer uchun garov o'ynab kuchukchani tiriklayin yeydi va vafot etadi, Chen Xesianga 14 sotix yer va Gou'erye laqabi qoldi. Gou'eryening eng katta orzusi - katta hajmdagi yer sotib olish, baland darvoza qurish va "uzun xalat va nimcha (长袍马褂xitoy milliy kiyimi) kiyib, toza poyabzal va paypoq kiyib, danggasaligidan yerda yotgan cho'pni olmaydigan, ko'chaga eshak minib chiqadigan va kunjut yog'iga botirilgan tuzlangan bodringni yeydigan" kichik yer egasi bo'lishdir. Gomindan va Kommunistik partiya o'rtasidagi ikkinchi urush paytida, butun qishloq urushdan qochib ketayotganda, Gou'erye xotini va o'g'lini jo'natib yubordi va o'z hayotini xavf ostiga qo'yib, Chiyongnianning 20 mu (140 sotix) dan ortiq tomorqasidagi kunjut, yeryong'oq va tariqni yig'ib oldi, urush tugab odamlar qishloqqa qaytishganda u allaqachon boy odamga aylangan edi. Kommunistik partiyaning tuman sardori Li Vanjiang qaytib kelganida, u nafaqat Chi Yongniandan kunjut va boshqa hosillarni so'rabgina qolmay, balki Chi Yongnianning yerini va uyini Gou'eryega bo'lib berdi. Gou'eryening inshonardiki, yer bo'lsa, hamma narsaga ega bo'ls bo'ladi! Uning xotini urush otishmasida halok bo'lgandi, lekin yeri bo'lganligi tufayli u tez orada go'zal yosh beva ayol Feng Jinxuaga uylandi; Shuningdek, u satarosh Su Lianyudan uch qop kunjutga 3 mu (210 sotix)li yaxshi yer sotib oldi. Yer bor, xrizantema bor, xotini va o'g'li bor, Gou'eryening hayotdagi orzusi ro'yobga chiqdi. Ammo keyin kooperatsiya va xalq kommunalari amalga oshirildi va hamma narsa "To'p to'p qilib" qaytarildi, Gou'erye aqlidan ozdi, xotini ham boshqaga turmushga chiqib ketdi. Islohot va ochilishdan so'ng yer o'z qo'liga o'tdi va Gou'erye o'ziga keldi va oilaviy biznesni qayta tashkil etishga tayyorlandi, lekin uning o'g'li Chen Daxu zavod ochish uchun Gou'eryening sha'ni va sharmandaligi bilan bog'liq bo'lgan, uning hayoti joni sifatida ko'rilgan baland eshikli uyini buzishga majbur bo'ldi. Uni to'xtatishning iloji bo'lmagani uchun, Gou'erye dard, qayg'u va g'azab bilan

darvozaxonaga o't qo'ydi. Dehqon Gou'eryening o'nlab yillardagi yuksalish va pasayishlari orqali odamlarning so'nggi o'n yilliklardagi qishloq dunyosidagi o'zgarishlar haqida fikr yuritishiga turtki bo'lib, so'llarning haddan tashqari zararini va tarixni insoniyat ishlariga masxara bo'lishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, Gou'eryening dehqon uslubidagi konformizm, takabburlik, tor qasoskorlik va boshqa psixologik xususiyatlarni ifodalash orqali mayda ishlab chiqaruvchilarning qoloq va konservativ ongini tanqid qiladi. Gou'erye va darvoza minorasi o'rtasidagi munosabatlarning ifodasi feodal mafkurasi va madaniyati tanqidini tarix va madaniyat tubiga surib, dehqonlar va mulkdor Chi Yongnian ruhidagi madaniy ong o'rtasidagi yaqinlik va bog'liqlikni ochib beradi.

Pyesa romandan birinchi shaxs yordamida hikoya qilish texnikasini o'zlashtirib, Gou'eryega hikoya mavzusi sifatida harakat qilish imkonini beradi, shu bilan birga qahramonning ichki dunyosini mustaqil badiiy obrazga aylantiradi, Chi Yongnian arvohi obrazini ijodiy shakllantiradi, Gou'erye ruhiy olamining murakkabliklari va qarama-qarshiliklari Chi Yongnian arvohi bilan munozara va kurash orqali jonli va intuitiv tarzda ifodalangan.

"Sangshuping yilnomasi" nomli sahnasiz drama 1968-yil atrofida Xitoyning g'arbiy qishloqlaridagi holat fon vazifasini bajarib, vahshiyona hududda omon qolish uchun kurashayotgan g'arbiy dehqonlarning fojiali hayotini ko'rsatadi. Asardagi Li Jindou qishloq kommunistik partiyasi a'zosi va jamoa rahbari. Li Jindou ham bo'ri, ham qari ho'kizdir. Dehqonlarning o'ziga xos mehnatsevarligi, donishmandligi va matonati bilan tinimsiz mehnat qilib, butun qishloq manfaati uchun kurashdi, qishloq ahlining himoyachisi, yosh avlodning mehribon otasi edi; Lekin u ham tor fikrli, shafqatsiz va nodon edi, u ikki Yaodong(uyli hovli)ni boshqa qishloqliklardan qaytarib olish uchun shafqatsizlarcha hisobot xati tuzib, boshqa qishloqlik Van Zhikeni o'limga hukm qildi; Beva ayolning kelini Cayfang uning o'g'irlash kasalligiga chalingan ikkinchi o'g'li Cangva bilan turmush qurishga rozi bo'lishi uchun u Cayfang va yollanma dehqon Yuva o'rtasidagi muhabbatni o'z qo'li bilan o'ldirdi, Yuvani do'pposlab haydab yubordi, Caifangni quduqqa o'zini tashlab o'z joniga qasd qilishga majburladi; U g'ayrat bilan ahmoq Yang va Chen Qingnu o'rtasida nikoh

uyushtirdi, lekin Chen Qingnu ahmoq Yang omma oldida shimini yechganida uyatdan u ham jinni bo'lib qoldi. "Sangshuping yilnomasi" ning asosiy maqsadi tarqoq tabiiy muhit, an'anaviy tarixiy va madaniy muhit, haddan tashqari so'l mafkuraviy oqimlar siqilishi ostida omon qolgan Sangshuping xalqining sabri va matonatini, vayronagarchilik va fojiasini ifodalashdir, uning mavzusi va mazmuni inson va atrof-muhit o'rtasidagi ziddiyatdan kelib chiqadigan turli fojialar va undagi yashirin ma'nolarga asoslanadi. Pyesa nafaqat hayratlanarli dramatik to'qnashuvlar, o'ziga xos belgilar va ulkan hissiy ta'sirga ega, balki asarga lirik effekt berish uchun qo'shiq va raqs guruhlari kabi hikoya usullaridan ham foydalanadi. Hayot haqidagi fikrni mustahkamlash uchun asarda realizm va erkin usul bilan uzviy uyg'unlashgan, ramzlardan realizmni yuksak darajaga ko'tarish va realizmdan ramzlarni boyitish (masalan, Chen Qingnu tushirib yuborgan to'liq bo'lmagan oq marmar haykal, taqdim etilgan sariq ipak va h.k.) , chuqur voqelik tuyg'usi yozuvchining kuchli subyektivlik hissi bilan birlashtirilgan.

Drama izlanishlari orqali Xitoy 话剧 huà jù badiiy tushunchalari, ijodiy g'oyalar va estetik izlanishlar tomondan yangi xususiyatlarga ega bo'ldi. Badiiy tushuncha nuqtai nazaridan dramaturgiya siyosatga bo'ysunishdan qutulib, oddiy siyosiy vosita bo'lmay qoldi. Yozuvchilar endi hayotni faqat siyosiy nuqtai nazardan emas, balki butun jamiyat nuqtai nazaridan, madaniyatning barcha jabhalaridan kelib chiqib kuzatadi va ifodalaydi, hayot, uning boyligi va murakkabligi haqida yozadi. Ijodda yozuvchilar hayotning endi passiv aks ettiruvchisi emas, balki ijodkorning (rejissorlar, ssenariynavislar) subyektiv tashabbusi ilgari surila boshladi, bu birinchi navbatda ko'pchilik dramatik asarlarning realistik zamon va makondagi burilishlarida namoyon bo'ldi, ikkinchidan 4-may harakatidan boshlab shakllanib kelgan eskirgan odatlarni bartaraf etishda namoyon bo'ladi, Turli vositalardan (musiqa, qo'shiq, raqs va pantomima harakatlari kabi qardosh san'at elementlari, gimnastika, akrobatika elementlari, zamonaviy texnologiya olib kelgan ovoz, yorug'lik va elektr energiyasi kabi texnik elementlar) dadil foydalanib, faqat o'zi uchun ishlaydigan ulkan keng qamrovli san'at tizimi qurila boshladi. Ko'pgina dramalarda ijodkorlar ko'pincha boshlovchi, hikoya qiluvchi va hatto xor yordamida

hikoyaga o'zlarining sharhlarini tushuntirish uchun foydalanadilar, bu ham subyektiv tashabbusning namoyonidir. Ma'naviy ifodani targ'ib qilish, falsafiy timsollarga intilish va hikoya naqshlariga e'tibor qaratish dramalarni tadqiq qilishning umumiy estetik xususiyatlaridir. 90-yillarga kelib, kashfiyot dramasi deyarli to'xtadi.

80-yillarda, kashfiyot dramaturgiyasi kuchayib borayotgan bir paytda, qiyinchiliklarga qaramay realistik drama hamon yaxshi natija ko'rsatardi. Eng mashhurlaridan "Yorqin oy odamlarga porlaydi (明月初照人 míng yuè chū zhào rén)" (Bay Fengsi), "Kim kuchli (谁是强者 shuí shì qiáng zhě)" (Liang Bingkun), "Gaolian qizardi (高粱红了 gāo liáng hóng le)" (Li Jie), "Song ustozning kundaligi (宋指导员的日记 sòng zhǐ dǎo yuán de rì jì)" (Mo Yan), "Do'st kulfatda bilinar (风雨故人来 fēng yǔ gù rén lái)" (Baifengxi), "To'y va a'za (红白喜事 hóng bái xǐ shì)" (Vey Min), "Xiaojing Hutung (小井胡同 xiǎo jǐng hú tòng)" (Li Longyun) va boshqa dramalar. Ular avvalgi bosqichga nisbatan rivojlangan, nafaqat hayot haqiqatiga chuqurroq kirib borgan, balki "O'n yetti yil" mulohazalari qilingan va hatto Xitoyning qadimiy madaniy an'analariga ham yetib borgan, personajlar yanada boyib, murakkablashgan. Kashfiyot dramasi tanazzulga uchrashi bilan birga realistik drama qaytadan vujudga kelish tendensiyasiga ega bo'ldi, bu davrda realizm ham zamonaviy dramaturgiyaning ifoda texnikasini imkon qadar o'ziga singdirib, o'ziga xos o'zgarishlarni amalga oshirdi. Vakillik asarlari: "Qora tosh (黑色的石头 hēi sè de shí tóu)" (Yang Limin), "Dala yana yashil Shazhang (田野又是青纱帐 tián yě yòu shì qīng shā zhàng)" (Li Jie), "Yushutun uslubi (榆树屯风情 yú shù tún fēng qíng)" (Hao Guochen), "Guta ko'chasi (古塔街 gǔ tā jiē)" (Li Jie), "Bilmayman kimning uyi kuzni o'ylaydi (不知秋思在谁家 bù zhī qiū sī zài shuí jiā)" (Baifengxi), "Dunyodagi birinchi bino (天下第一楼 tiān xià dì yì lóu)" (He Jiping), "Olov xudosi va kuzgi qiz (火神与秋女 huǒ shén yǔ qiū nǚ)" (Su Ley), "Ufqda muqaddas olov to'plami bor (天边有一簇圣火 tiān biān yǒu yì cù shèng huǒ)" (Chjen Zhenxuan) va boshqalar.

90-yillarda Guo Chihong, Guo Shixing va Yao Yuanning pyesalari e'tibor berishga arziqli dramalar hisoblanadi.

Guo Chihong (1940-yilda tug'ilgan) mashhur opera ssenariynavisidir, uning "Janubiy Tang sulolasi merosi (南唐遗事 nán táng yí shì)",

“Sima Tsian (司马迁 sī mǎ qiān)”, “Chjuo Venjunning vidolashuvi (卓文君别传 zhuó wén jūn bié chuán)”, “Cheng Chjaocai (成兆才 chéng zhào cái)” kabi Kun operasi va Pingju opera asarlari bor. 90-yillarning boshida Guo Chihong Shimoliy Kun opera teatridan Pekin xalq badiiy teatriga ko‘chib o‘tdi va to‘rt pardali “Li Bay” tarixiy dramasini yozdi, ulug‘ shoir Li Bay bosh qahramon bo‘lib, unda Li Bay hayotining past-balandliklari, Anshi qo‘zg‘olonidan keyingi qalbi dardlari ko‘rsatilgan, umumiy uslubda inson tabiati she‘riyati va vaziyatning tushunib bo‘lmasligi ko‘zda tutilgan. Anshi qo‘zg‘olonidan so‘ng Tang imperiyasi o‘zining eski tog‘larini, daryolarini tozalashni kutayotgan edi, dunyoga ko‘maklashish qalbi, ishqiy tuyg‘ularga to‘la shoir Li Bay impertor Yongga katta umid bergan va uning tayanchiga aylangan. Taoist ruhoniyyat Vu Yun unga, agar u Chuy Yuanning fojiali faoliyatini yakunlash uchun Chjuanzi erkin va oson aqlidan foydalanmoqchi bo‘lsa, u teskari yo‘nalishda ketmaydimi? Albatta, dastlab o‘z iste‘dodi va ambitsiyalarini namoyish etaman deb o‘ylagan Li Bay imperator Yong eshigida tilanchiga aylandi. Imperator Yong mag‘lub bo‘ldi, Li Baiy qamoqqa tashlandi va uning hayoti xavf ostida qoldi. Li Bay Yelangga tayinlandi va ozod qilinishi haqidagi xabar kelganda, u yana shuhratparastlikni his qildi. Kechasi daryo oqarkan, sharobni shamolda tutib, qayiqning kamonida mag‘rur turar, mastlikdan ko‘zlari xiralashgan, suvdagi oying yorqin nuriga mahliyo bo‘lgani uchun daryoga qadam qo‘ygan. Asli surgun qilingan Li Bay oxir-oqibat lagerga ham, saroyga ham kirmadi, balki o‘zining she‘riy sohasiga qaytdi.

XULOSA

XX asr birinchi yarmi Xitoy dramaturgiyasining eng muhim jihati uning ijtimoiy muammolarni tasvirlashda, jamiyat xayotining salbiy tomonlarini fosh tanqidiy ruh, satiraning yetakchi mavqe egallaganida namoyon bo‘ldi. Inqilobdan keyingi davrda yaratilgan pesalarda esa mavjud tuzimga qarshi tanqidiy fikr-mulohazalar, mushohadalarni aks ettirish tamoili kuchaydi. Drama izlanishlari orqali Xitoy 话剧 huà jù badiiy tushunchalari, ijodiy g‘oyalar va estetik izlanishlar tomondan yangi xususiyatlarga ega bo‘ldi. Badiiy tushuncha nuqtai nazaridan dramaturgiya siyosatga bo‘ysunishdan qutulib, oddiy siyosiy vosita bo‘lmay qoldi.

Yozuvchilar endi hayotni faqat siyosiy nuqtai nazardan emas, balki butun jamiyat nuqtai nazaridan, madaniyatning barcha jabhalaridan kelib chiqib kuzatadi va ifodalaydi, hayot, uning boyligi va murakkabligi haqida yozadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. 中国现代文学史 1917-1997/北京/2008年。
2. 中国现代文学 经典选读/北京/2006年/
3. 中国戏剧经典作品赏析/郭涤主编/北京/2005年
4. 中国现代戏剧史/北京/2008年
5. Yuan Kejia va boshqalarning tanlangan asarlari: Xorijiy modernistlarning tanlangan asarlari. (3-jild, 1-qism), Shanxay adabiyot va san‘at nashriyoti, 1984.
6. Алексеев В.М. Труды по китайской литературе. Восточная литература. РАН. Книга 1-2. М.2002 г.
7. Аджимамудова В. С. Современная китайская драма. – М., 2000.
8. Литература (1928-1949). История Китая с древнейших времен до начала XXI века. М., Наука – Вост. лит., 2013.